

Türkiye’de Arapça I. Çevrimiçi Sempozyumu (19 Aralık 2021, Çevrimiçi)

Rumeysa UYSAL*

Atıf/Cite as: Uysal, Rumeysa. “Sempozyum Tanıtımı: Türkiye’de Arapça I. Çevrimiçi Sempozyumu (19 Aralık 2021, Çevrimiçi)”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2022), 361-366.

Arapça, Kur’an-ı Kerim’in dili olması sebebiyle dünya genelinde tüm Müslümanlar için önemli bir konum teşkil eder. Hz. Peygamberi anlamak, İslam kültür ve medeniyetini ilk kaynaklarından okuyabilmek, Arapça öğrenmek isteyenlerin temel hedefleri arasındadır. Bunun dışında, dünya üzerinde en çok konuşulan diller arasında olması sanat, edebiyat, kültür, turizm ve ticaret gibi birçok alanda da Arapçaya olan ilgiyi artırmıştır. Ülkemizde de son yıllarda Arapçaya olan ilginin giderek arttığı ve buna paralel olarak Arapça öğretim araçlarının çeşitlenerek geliştiği görülmektedir.

18 Aralık Dünya Arapça Günü dolayısıyla Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi, Uluslararası İslâmî İlimler Araştırma Merkezi (U-İSLAMER) ve EDURESE Akademi Eğitim Platformu’nun ortaklaşa düzenlediği sempozyum 19 Aralık 2021 tarihinde çevrimiçi olarak icra edildi. Temelde Türkiye’de Arapçanın dünü, bugünü ve yarınını konu edinen ve EDURESE Youtube kanalından canlı yayınlanan yoğun programlı sempozyumda beş oturumda on dokuz tebliğ sunuldu. Edebiyat, eğitim, dilbilgisi, belagat ve çeviri ana başlıkları altında mevcut çalışmaların gözden geçirilmesi ve yeni çalışmalara kapı açması mahiyetinde muhtelif konular ele alındı.

Sempozyum AYBÜ İslâmî İlimler Fakültesi öğretim üyesi ve U-İSLAMER - EDURESE başkanı Prof. Dr. Yakup Civelek’in selamlama konuşması ile başladı. Civelek, konuşmasında bu sempozyumun, yaz aylarında Ankara’da yapılması

* Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı. rumeysa.uysal@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6698-786X

planlanan daha geniş bir Arapça sempozyumun öncüsü ve ön çalışması niteliğinde olduğunu ifade etti.

‘Arap Dili ve Edebiyatı’ ana başlığı altında sunumların yapıldığı ilk oturum Prof. Dr. Ahmet Bostancı’nın başkanlığında gerçekleşti. Prof. Dr. Ahmet Kazım Ürün, “Ahmet Şevki’nin Şiirlerinde Türkiye ve Türkler” başlıklı tebliği ile sempozyumun ilk sunumunu gerçekleştirdi. Yaklaşık beş asır Osmanlı hakimiyetinde bulunan Mısır’da Türkiye ve Türklerle ilgili pek çok edebî ürünün verildiğini ifade eden Ürün, emîr-i şuarâ lakabı ile tanınan Ahmet Şevki’nin (ö.1932) Türkiye ile ilgili gerek Abdülhamid döneminde gerek de Atatürk döneminde yazdığı yaklaşık 28 kasidenin bulunduğunu ve Türkiye’de olup bitenleri şiirlerine yansıttığını örnekleriyle açıkladı. Ayrıca Şevki’nin şiirlerinde, İstanbul gezilerini, Galata Köprüsü’nü, Ayasofya’yı anlattığını, hatta İstanbul’un başıboş gezen köpeklerini dahi konu edindiğini ifade etti.

“Osmanlıca-Arapça Etkileşimi” başlıklı tebliği sunan Prof. Dr. Selami Bakırcı, Arapçanın Türkçe ile alakasının, Osmanlılardan önce Selçuklular’a, hatta daha öncesinde İlhanlılar ve Gazneliler’e kadar dayandığını ifade etti. Arapçanın Türkçe üzerinde dil, yazı, dinî ilimler, dilbilgisi, sözlük ve edebiyat açısından etkilerini genel bir perspektifte inceleyen Bakırcı, Türklerin İslamiyet’e girmeleriyle kaçınılmaz olarak Arapça ile etkileşimde bulunsalar da kendi dillerini koruduklarını ve Arapçayı kendi dil mantıklarına göre çözümlediklerini belirtti. Ayrıca Arap yazısının sanatsal ve görsel şöleninin Türkler ile başladığına vurgu yaparak aklâm-ı sittenin Türkler elinde geliştiğini, önemli hattat isimleri vererek ortaya koydu. Türk dilinde nahiv ve sarf türünde eserlerin Arapça ifadeler kullanılarak yazılmasının da iki toplumun etkileşimini gösteren bir husus olduğunu belirtti. Arapça ile Osmanlı Türkçesi arasında alfabe de dahil olmak üzere yazı, dil, edebiyat, gramer, şiir, İslâmî ilimler alanlarında çok sıkı bir ilişkinin olduğunu ancak Türkçenin kendi varlığını her zaman koruduğunu ifade ederek sözlerini tamamladı.

Üçüncü tebliğ, “Hz. Peygamber’in Edebî Çevresi” başlığı altında Prof. Dr. Yusuf Sancak tarafından sunuldu. Hz. Peygamber’in fesâhat ve belagati, sözlerinin güzelliği, hitâbet ve şiire bakışı, hatîp ve şâirlere karşı tutumlarına genel olarak değinen Sancak, Peygamber’in gönderildiği toplumda güzel ve etkili konuşmanın revaçta olduğunu, dil hatası yapanların tenkit edildiğini, beğenilen şiirlerin Kâbe duvarına asıldığını ve dolayısıyla son derece edebî bir ortamın bulunduğunu dile getirdi. Hz. Peygamber’in Arap lehçelerine vâkıf olduğunu, onları iyi bir şekilde bildiğini ve konuştuğunu, güzel konuşma ve düzgün ifadeyi teşvik ettiğini, şairlerden İslâm’ı müdafaa etmelerini istediğini hadislerden örnek vererek açıkladı.

İlk oturumun son tebliği Dr. Ercan Baran tarafından “Necip Mahfuz’un Evlâd-ı Hâratinâ Romanında Sembolik Unsurlar” konusunda sunuldu. Ercan, İslam dünyasında Nobel edebiyatı ödülü alan ilk yazar Necip Mahfuz’un, eserlerini telif

ederken toplumdaki akımlardan etkilendiğini ifade ettikten sonra, Mahfuz'un emperyalizm eleştirilerini sembollerle ifade ettiğini belirtti. Söz konusu romanın da Sâmi dinlerin kitaplarında geçen kıssaları baz alarak insanlığın adalet arayışını gündeme getirdiğini belirterek sunumunu tamamladı.

Arap dili ve eğitimini konu edinen ikinci oturuma Prof. Dr. Kemal Tuzcu başkanlık yaptı. Bu oturum, Prof. Dr. Mehmet Maksudoğlu'nun "Arapça Öğretmenliğinin Kolaylıkları-Zorlukları" adlı bildirisi ile başladı. Arapçanın büyük bir medeniyet dili olduğunu vurgulayarak sözlerine başlayan Maksudoğlu, Türklerin, Arapçayı Kur'an ve Peygamberin dili olduğu için öğrenme ilgi ve motivasyonuna sahip olduklarından ve bunun da öğrenimi kolaylaştıran temel etken olduğundan bahsetti. Ayrıca, Arapça öğretilirken batı dilleriyle karşılaştırmalı öğretildiği takdirde, İngilizceden veya Fransızcadan çok daha kolay öğrenileceği, Türkler için Arapça öğrenmenin kolay olduğu ve son zamanlarda bu konuda ilerleme kaydedildiğine değindi.

Oturumun diğer tebliği "Arap Dilinde Hadislerle İstişhâd" konusuyla Prof. Dr. Ramazan Kazan tarafından icra edildi. Kazan, genelde dil kurallarının tespiti esnasında, kurallara örnek mahiyetinde şiir, ayet ve darb-ı mesellerin yanı sıra hadislere de başvurulduğunu, fakat kabul edilmesi noktasında bazı ihtilafların bulunduğunu belirtti. Bu ihtilafları; hadislerle istişhâdı kabul edenler, etmeyenler ve orta yolu benimseyenler olmak üzere ele alan tebliğci, her bir grubun delillerine değinerek konuyu kapalılığa mahal bırakmayacak netlikte açtı.

Oturumun son bildirisi Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Altun tarafından "Türlere Arapça Kelime Öğretim Yöntem ve Teknikleri" konusu ile yapıldı. Kelime öğretiminin, dilin dört temel becerisinden biri olduğu ile konuşmasına başlayan Altun, Osmanlı döneminde yazılan ilk sözlük çalışmalarından bahsetti. Ayrıca Türkçede bulunan Arapça-Farsça kökenli kelimeleri ve Türkçeden Arapçaya geçen kelimeleri sayısal verileriyle tespit etti. Bu bilgiler ışığında Türlere Arapça kelime öğretiminde izlenecek yol ve yöntemler ile ilgili tekliflerini sunarak tebliğini tamamladı.

İkinci oturumun sonunda izleyici hocaların da katkısıyla, Türkiye'de Arapça öğretiminde karşılaşılan sorunlarla ilgili kısa bir istişare yapıldıktan sonra, bu konunun daha geniş bir zaman ve zeminde ele alınması ve ortak çözüm yolları üretilmesi noktasındaki temenniler dile getirildi.

Prof. Dr. Nevzat Hafis Yanık'ın başkanlık yaptığı dilbilgisi üst başlıklı üçüncü oturum, Prof. Dr. M. Sadi Çöğenli'nin "Eski Harflerle Basılmış Arapça Dilbilgisi Kitapları" konulu tebliği ile başladı. Çöğenli, İbrahim Müteferrika'dan (ö. 1747) harf inkılabına kadar matbû' gramer kitaplarının sayısının yüz seksen civarında

olduğundan, Mehmed Zihni Efendi (ö.1913), Babanzâde Ahmet Nâim (ö.1934), Hacı İbrahim Efendi (ö.1888) gibi ilim adamlarının konuyla ilgili eserlerinden bahsetti. Ayrıca İlahiyat ve İslami İlimler fakülteleri için ayetler ve hadislerden örneklerin gösterildiği yeni gramer kitapları hazırlamanın gerekliliğine ve önemine dikkat çekti.

Prof. Dr. Yusuf Doğan, “Arapçada İsm-i Master” konulu tebliğinde Arapçada mastarlardan kısaca bahsettikten sonra, ism-i mastarlardan ve ism-i masterın varlığını reddedenler olsa da gramercilerin cumhurunun kabul ettiğinden söz etti. İlk dil alimlerinin ism-i master için kullandığı başka adlandırmalara da değinen Doğan, son olarak ism-i masterın özelliklerini, vezinlerini ve amelini açıklayarak sunumunu tamamladı.

“Arap Dilinde Ezdat ve Kur’an Mealleri” adlı bildirisini sunan Prof. Dr. Hüseyin Tural, aynı kelimenin iki zıt manada kullanılması anlamına gelen ezdat olgusunun semaî olduğundan, dilcilerin ezdat konusunda birtakım ihtilafları bulunduğundan ve konuyla ilgili matbu eserlerden bahsetti. Kur’an’da bulunan ezdat örneklerini zikretti ve bunların Türkçeye tercümesi noktasında ciddi yanlışlıklar bulunduğuna dikkat çekti.

Oturumun son tebliği Prof. Dr. Halil İbrahim Kaçar’ın “Marmara İlahiyat Örneğinde İlahiyatlarda Arapça Öğretimi” başlıklı sunumuyla tamamlandı. Kaçar, İlahiyat ve İslami İlimler fakültelerinde Arapça eğitimi hususunda hedef birlikteliği olmasının gerekliliğine ve önemine dikkat çekti. Marmara İlahiyat Fakültesi’nde Arapça öğretiminde Kur’an ve sünneti merkeze aldıklarını ifade eden konuşmacı, eğitimde takip ettikleri yöntemlere değindi.

Sempozyumun Belagat ana başlıklı dördüncü oturumu, Prof. Dr. Nevin Karabela’nın başkanlığında; Prof. Dr. M. Akif Özdoğan’ın “Arap Edebiyatında Edebî Tenkit ve İbn Reşik el-Kayravanî” başlıklı tebliği ile başladı. Özdoğan, İslam medeniyetinin, fetihlerle birlikte bütün ilimlerde büyük bir medeniyet oluşturmasında dil, edebiyat ve hassaten edebî tenkidin başat rolü oynadığını ifade etti. Ayrıca, İslam öncesi dönemde başlayan, İslâmî dönemde de giderek gelişen edebî tenkidin bir sanat alanı kabul edildiğini dile getirdi. Kuzey Afrikalı İbn Reşik el-Kayravanî’nin (ö.456/1064) kendinden önceki eleştirmenlerden etkilendiğini, ancak en önemli vasfının birleştirici olması olduğunu; beyân-bedîî sanatlarında öne çıktığını ve eserlerini zikrederek tebliğini tamamladı.

Prof. Dr. Âdem Yerinde, “Belagatin Tefsirdeki Yeri ve Önemi: Müşâkele Sanatı” isimli tebliğinde, müşâkele sanatının Kur’an’daki müşkil/müteşâbih ayetlerin yorumunda çok önemli bir fonksiyon icra ettiğini vurguladı. Kur’an ve hadislerde bulunan müşâkele örneklerini zikrettikten sonra terimleşme sürecinin es-Sekkâkî (ö. 626/1229) ile başladığını ifade ederek konuşmasını tamamladı.

Oturumun diğer tebliği, Prof. Dr. Ali Bulut'un "Câhız'dan Sekkâkî'ye Belagatin Tarihî Seyri" konusu idi. Tebliğinde belagatin ilk defa Câhız'ın (ö. 255/869) eserlerinde işlendiğini ve Câhız'ın yaptığı bazı belagat tariflerini zikretti. Câhız'dan sonra önemli isimlerden olan İbnü'l-Mu'tez (ö. 296/908), Kudâme bin Ca'fer (ö. 337/948 [?]), er-Rummânî (ö. 384/994), el-Askerî (ö. 400/1009'dan sonra), el-Kayravânî, el-Cürçânî (ö. 471/1078-79) ve ez-Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) sırasıyla çeşitli belagat tariflerini aktaran Bulut, belagat teriminin zaman içerisindeki seyrini ortaya koydu. es-Sekkâkî'nin Miftâhu'l-'ulûm'undan ve meânî-beyâna verdiği önemden bahsederek sunumunu tamamladı.

Oturumun son tebliği Prof. Dr. Vehbi Dereli'nin "Arap Edebiyatında Bedîiyye Geleneği" konulu sunumu oldu. Bedîiyyenin oluşum sürecinden bahseden konuşmacı, Hz. Peygamber ve Hz. Ali dönemindeki örneklerinden bahsettikten sonra, el-Bûsîrî'nin (ö. 695/1296 [?]) Kasîde-i Bürde'sinin şairlere ilham kaynağı olduğundan ve üzerinde en çok çalışma yapılan bedîi eser olduğundan söz etti. Ayrıca bedîiyyelerin oluşma sebepleri arasında; Hz. Peygamberi vesile edinerek hastalıklara şifa bulma arzusu, kasidelerin halk nezdinde itibar kazanması, toplumun teveccühü, Haçlı saldırılarının etkisi ve tasavvufun kurumsallaşmasını zikretti.

Sempozyumun son oturumu Arapça Çeviri üst başlığıyla Prof. Dr. Aysel Ergül Keskin'in başkanlığında icra edildi. İlk tebliğ Prof. Dr. Mehmet Yalar'ın "Türkiye'de Arap Dili Eğitimi" konulu tebliği oldu. Sunumunu Arapça olarak yapan konuşmacı, Arapçanın Türkiye'de İmam Hatip okullarında öğretilmesinin geçmişten günümüze seyrini ele aldı. Daha sonra İlahiyat fakültelerinin oluşumundan, yıllara göre geçirdiği değişimlerden, eğitim programlarından, İlahiyat fakültelerine son yıllarda giderek artan ilgiden ve verilen Arapça derslerden söz ederek sunumunu tamamladı.

Oturum Prof. Dr. Abdullah Kızılıçık'ın "Arapça Çeviri Alanında Sıkça Karşılaşılan Zorluklar" başlıklı sunumuyla devam etti. Kızılıçık, çeviri türlerinden bahsettikten sonra, çeviride önemli olanın, çevrilen metnin hedef dilde de anlaşılır olması gerektiğini vurguladı. Çeviride karşılaşılan zorlukların başında; ana/hedef dil yetersizliği, tecrübe yetersizliği, edebî ruhu yansıtamama ve konuya hâkim olmama gibi hususların geldiğini ifade etti. Çevirisi yapılacak metin/kitapta da zorluklar ile karşılaşılabilceğini söyledi.

Prof. Dr. Osman Güman "Arapçadan Türkçeye Tercüme Teknikleri" başlıklı sunumunda doğru çeviride kaynak ve hedef dile hâkim olmanın yanı sıra, metnin ait olduğu ilim dalına ve terminolojisine de hâkim olmanın gerekliliğine dikkat çekti. Çevirinin estetiği için ise, atasözü/deyimlerin anlamsal tercümesinin yapılması, uzun ve karmaşık cümlelerin kısa cümlelere bölünmesi, ağıdalı dil kullanılmaması ve hedef dil dikkate alınarak son okumanın yapılması gerektiğini dile getirdi. Bu hususları uygulamalı örnekleriyle göstererek sunumunu tamamladı.

Oturumun ve sempozyumun son bildirisi Doç. Dr. Osman Düzgün’ün “Arapça Sağlık Çevirmenliği” konulu sunumu oldu. Sağlık çevirmenlerinin istihdam alanından bahsetti. Daha sonra, çevirmenin görevlerini anlattı ve yetersiz çevirmenin klinik hatalara ve hatta ölüme yol açabileceğinden söz ederek konunun önemine dikkat çekti. Sağlık çevirmeninde bulunması gereken niteliklerden ve çeviri zorluklarından bahsederek sunumunu tamamladı. Her oturumun sonunda katılımcı hocalara katılım belgesi takdimi yapıldı.

Gerçekleştirilen bu sempozyum vesilesiyle, ülkemizde Arapça eğitimi veren İlahiyat ve İslâmî İlimler Fakülteleri, Arapça Öğretmenliği, Arapça Mütercim-Tercümanlık, Arap Dili ve Edebiyatı bölümleri hocaları ve pek çok öğrenci bir araya gelme imkânı buldu. Dil, edebiyat, çeviri gibi farklı alanlarda çeşitli konuların konuşulduğu sempozyum, daha geniş toplantıların yapılması gerekliliğini ortaya koydu. Temennimiz, bu tür organizasyonların giderek artması, ilgili araştırmacılara ve öğrencilere yol göstermesidir.